

การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา *

THE SANGHA GOVERNANCE ACCORDING TO THE BRAHMA VIHARA 4
PRINCIPLE IN WANG NOI DISTRICT PHRA NAKHON SRI AYUTTHAYA
PROVINCE

พระโชติพันธุ์ สุโชติโก (เกิดสุภาพ)¹ และ เกษฎา ผาทอง²

Phra Chotipan Suchotiko (Kredsupap)¹ and Ketsada Phathong²

¹⁻²มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

¹⁻²Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding Author's Email: chotiphantu.k@gmail.com

วันที่รับบทความ : 7 มีนาคม 2568; วันที่แก้ไขบทความ 18 มีนาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ : 26 มีนาคม 2568

Received 7 March 2025; Revised 18 March 2025; Accepted 26 March 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ 1. เพื่อศึกษาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2. เพื่อเปรียบเทียบการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตพื้นที่อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 175 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์และประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ทางสถิติ

Citation:

* พระโชติพันธุ์ สุโชติโก (เกิดสุภาพ) และ เกษฎา ผาทอง. (2568). การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3(2), 279-294.

Phra Chotipan Suchotiko (Kredsupap) and Ketsada Phathong. (2025). The Sangha Governance According To The Brahma Vihara 4 Principle In Wang Noi District Phra Nakhon Sri Ayutthaya Province.

Modern Academic Development and Promotion Journal, 3(2), 279-294.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

ผลการวิจัยพบว่า 1. การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุเบกขา รองลงมา คือ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักมูทิตา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักเมตตา 2. ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ และพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ส่วนพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3. ข้อเสนอแนะ คือ วางตนเป็นกลาง ไม่ให้คุ้นกับผู้หวังผลประโยชน์ ไม่ให้โทษกับผู้ต่างอุดมคติ, ควรยกย่องพระสงฆ์ หรือคฤหัสถ์ที่ทำประโยชน์แก่ชุมชน และไม่ควรปกป้องพระสงฆ์ที่กระทำผิด เนื่องด้วยเป็นสหาย สนิทกัน หรือมีประโยชน์ร่วมกัน

คำสำคัญ: การปกครองคณะสงฆ์, พรหมวิหาร 4, อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

This research aimed to study 1. the administration of the Sangha according to the principles of the Four Divine Abodes in Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. 2. To compare the administration of the Sangha according to the principles of the Four Divine Abodes in Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. 3. To propose guidelines for solving the problems of administration of the Sangha according to the principles of the Four Divine Abodes in Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The sample group used in the research was 175 monks in Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The data collection tool was a 20-item questionnaire.

The results of the research found that: 1. The administration of the Sangha according to the principles of the Four Divine Abodes in Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, in all 4 aspects, was at a high level.

The aspect with the highest average value was administration of the Sangha according to the principle of Upekkha, followed by administration of the Sangha according to the principle of Mudita, and the aspect with the lowest average value was administration of the Sangha according to the principle of Metta. 2. The results of the hypothesis testing found that monks with different ages and years of ordination There are no differences in opinions on the administration of the Sangha according to the principles of the Four Divine Abodes in Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. As for monks with different levels of general education and religious education, there are significant differences in opinions on the administration of the Sangha according to the principles of the Four Divine Abodes in Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province at the 0.05 statistical level. 3. Recommendations: Be neutral, do not give benefits to those who want to benefit, do not give harm to those who have different ideals, should honor monks or laypeople who are beneficial to the community, and should not protect monks who have committed wrongdoings because they are friends, close friends, or have mutual benefits.

Keywords: Sangha governance, Brahma Vihara 4 principle, Wang Noi District Phra Nakhon Sri Ayutthaya province.

บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลังจากพระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพาน ทรงมอบหมายให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยมีหลักการที่ใช้ คือ พระธรรมวินัยเป็นหลักในการปฏิบัติ (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514) พระพุทธเจ้าทรงแนะนำหลักการป้องกันการวิวาทไว้ เช่น หลักแห่งสามัคคีธรรม และหลักแห่งการระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ เฉกเช่นกับการใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการปกครอง อาศัย พึงพาซึ่งกันและกัน (พระมหาบุญโฮม ปรีบุญณสโร (ไชยฤทธิ์), 2560) ส่วนการจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยมีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายราชอาณาจักร มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และต่อมาในปี

พ.ศ. 2535 ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 อันเป็นฉบับการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์อยู่ในปัจจุบัน (พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, 2562)

กระบวนการในการปกครองสงฆ์ตามพระธรรมวินัยหาใช้สิ่งซับซ้อน ประกอบด้วยสามหลักการสำคัญ ได้แก่ การปกครองด้วยนิคควิธี, ปัคควิธี และปวารณาวิธี (พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน), 2557) ดังนั้นหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาใช้ควบคู่กับการปกครองคณะสงฆ์ได้โดยยึดหลักเมตตาเป็นหลัก คือ หลักพรหมวิหาร 4 เป็นธรรมประจำใจอันประเสริฐ เป็นหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ อันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) แต่ในสมัยปัจจุบันที่มีองค์กรสูงสุดของการปกครองคณะสงฆ์ หรือ มหาเถรสมาคม ที่มีหน้าที่ดูแลสอดส่องและปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยตลอดจนการรักษาพระธรรมวินัยหลักพระพุทธศาสนา แม้จะมีวิธีการและบทลงโทษ หรือมีมาตรการอย่างไรก็ตาม ก็ยังเกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์กับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เกิดคำถามขึ้นมากมายต่อคณะสงฆ์ (ณัฐราพร จินดาสวัสดิ์, 2558)

วัดที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยทุกวัดในพื้นที่นั้นได้ดำเนินกิจการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย บนพื้นฐานของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่ยังพบปัญหาว่า ด้านเมตตา มีการลงโทษพระภิกษุสามเณรโดยเกินกว่าเหตุ ด้านกรุณา ยังขาดผู้มีความสามารถที่จะช่วยชี้แนะ หรือส่งเสริมให้คณะสงฆ์ตลอดจนชุมชน เข้าใจถึงการนำหลักธรรมไปบูรณาการกับชีวิตประจำวันเพื่อความสงบสุขของสังคม ด้านมุทิตา ยังขาดการจงใจ การให้คุณ ยกย่องผู้ที่ทำความดี ด้านอุเบกขา ยังขาดความเที่ยงตรงในการรับฟังผู้น้อย การมีอคติ ความไม่เป็นกลาง ทำให้ภาพพจน์ของพระพุทธศาสนา มัวหมองไปด้วย วัดหลายแห่งเน้นพัฒนาด้านอาคารสถานที่มากกว่าการพัฒนาเพื่อมุ่งประโยชน์ต่อการศึกษาอบรมพระภิกษุ สามเณร (ไพโรธ เลิศพิริยกุล, 2539)

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นพระภิกษุรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนาได้ตระหนักถึงความสำคัญ และปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการปกครองของคณะสงฆ์ ตามหลักพรหมวิหาร 4 เพื่อต้องการทราบว่าพระภิกษุในเขตอำเภอวังน้อย โดยผู้วิจัยมีความมุ่งหวังว่าการปกครองของคณะสงฆ์ จะสอดคล้องกับหลักพรหมวิหารเพียงใด ซึ่งสะท้อนให้เห็นศักยภาพของการปกครองคณะสงฆ์ในภาพรวม เพื่อประโยชน์ในการบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงามในประเทศไทยสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเปรียบเทียบการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สมมติฐานการวิจัย

1. พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน
2. พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน
3. พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน
4. พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

การทบทวนวรรณกรรม

การปกครองคณะสงฆ์ไทย

ในการปกครองคณะสงฆ์นั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันในหลายส่วน ซึ่งแต่ละส่วนมีบทบาทในการปกครองคณะสงฆ์แตกต่างกันออกไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาประณแห่งชาติ, 2543) ได้อธิบายถึงบทบาทในการปกครองคณะสงฆ์ของแต่ละภาคส่วนดังนี้

1. รัฐและมหาเถรสมาคม ควรร่วมกันกำหนดนโยบายให้พุทธศาสนิกชนไปวัดในวันอาทิตย์เพื่อปลูกฝังให้คนไทยใกล้ชิดศาสนธรรมและสามารถนำหลักศาสนธรรมปรับใช้ในชีวิตตนได้
2. สถาบันผลิตพระสังฆาธิการ ควรกำหนดนโยบาย แผนและมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการปกครองวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เป็น

แหล่งฟื้นฟูและพัฒนาจิตใจและพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชน สามารถปลุกฝัง และฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิในการดำรงชีวิต

3. วัด ควรปรับเปลี่ยนบทบาทให้ทันกับสังคมในเชิงรุก คือ จัดโครงการและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมและมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยดึงเอาศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดและพระเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชน มีภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ

4. มหาเถรสมาคม ควรมีมาตรการให้ยุติพุทธพาณิชย์ อันเป็นการลดความศรัทธาของศาสนิกชน

5. พระสงฆ์ ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรมและจรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น

6. ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับ ควรให้ความสำคัญแก่วัดและพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาเยาวชนและศาสนิกชนในแต่ละบทบาทหน้าที่ตามภารกิจคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ ความก้าวหน้าด้านสมณศักดิ์ การพัฒนาศักยภาพและเชิดชูยกย่องให้เป็นที่ประจักษ์แก่หมู่คณะสงฆ์จากแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ จะเห็นได้ว่าวัดนั้นเปรียบเสมือนองค์กรองค์กรหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐบาล โดยกรมการศาสนา มีพระสังฆราชเป็นผู้นำสูงสุด มีมหาเถรสมาคมเป็นคณะกรรมการในการปกครองคณะสงฆ์ในการออกกฎระเบียบต่าง ๆ

จากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี), 2546) ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ว่ามีหน้าที่ในการปกครองกิจการคณะสงฆ์เป็นภาระหน้าที่โดยตรงของพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญต่อพระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นที่ความเรียบร้อยดีงามของประเทศชาติเกิดได้จากความสำเร็จของการปกครองของแต่ละชุมชน ฉะนั้นความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ก็เกิดได้จากความสำเร็จของการปกครองกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในแต่ละระดับชั้นนั้น โดยที่ขอบข่ายการปกครองของที่พระสังฆาธิการไว้วางการปกครอง คือ การจัดระเบียบความเป็นอยู่ในสังคมสงฆ์ เน้นการบำบัตทุกข์บำรุงสุขเป็นหลัก ภายใต้วิธีการ 3 วิธีการ ได้แก่

1. นิคคหวิธี คือการข่มบุคคลที่ควรข่ม เป็นธรรมดาของหมู่คณะไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ก็ตาม จะต้องมีคนดีและคนไม่ดีคนที่ก่อให้เกิดความยุ่งยากในหมู่คณะก็คือคนไม่ดีนั่นเอง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่จะต้องเป็นธุระเพื่อความผาสุกของหมู่คณะหรือประชาชนโดย

ส่วนรวมเมื่อใช้วิธีอื่น ๆ ไม่สำเร็จแล้วก็จำเป็นต้องใช้เทคนิควิธี คือ การลงโทษ ในทางการปกครอง สังคมเรียกว่านิคคหกรรม คือ การลงโทษตามสมควรแก่ความผิด การลงโทษในทางวินัยนั้นถ้าเป็นความผิดที่ไม่รุนแรงพอที่จะแก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมใหม่ให้ดีขึ้นได้นั้น เรียกว่าสเทกิจฉา ถ้าเป็นความผิดที่ร้ายแรง ไม่สามารถที่จะขอปรับปรุงแก้ไขใหม่ได้เรียกว่าอเทกิจฉา เปรียบเสมือนการต้องโทษประหารชีวิตในทางโลกนั่นเอง

2. ปัคคหวิธี คือยกย่องคนที่ควรยกย่อง คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง เพื่อให้บุคคลนั้น ๆ ได้รับขวัญและกำลังใจในการกระทำความดียิ่ง ๆ ขึ้น และเป็นการแสดงให้เห็นถึงการมองเห็นถึงความดีของบุคคลนั้น ๆ พระพุทธองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้เช่นกัน เช่น ทรงยกย่องพระอานนทว่า “อานนทเป็นบัณฑิต ย่อมรู้อย่างนี้เป็นกาลเพื่อจะเข้าเฝ้าพระตถาคต นี่เป็นกาลแห่งภิกษุนี้เป็นกาลแห่งภิกษุณีนี่เป็นกาลแห่งอุบาสก นี่เป็นกาลแห่งอุบาสิกานี่เป็นกาลแห่งพระราชา นี่เป็นกาลของราชอำมาตย์นี่เป็นกาลของเดียรฉัตร นี่เป็นกาลของสาวกเดียรฉัตร”

3. ปวารณาวีธี คือเปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้ คือ ให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน โดยใช้พระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมืองและขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงาม โดยหลวงปู่ เทสก์ เทสรังสี ได้กล่าวว่า “ปวารณากันให้ว่ากล่าวตักเตือนกันไว้ ด้วยความเมตตาปรารถนาหวังดีต่อกัน ถ้ามี โทสะ มานะ เกิดขึ้นแต่ในใจตนแล้ว การตักเตือนถึงแม้เป็นของดี ก็ไม่มีประโยชน์แก่ตน”

หลักธรรมพรหมวิหาร 4

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2542, หน้า321) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “พรหมวิหาร เป็นคำภาษาบาลี แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมหรือของท่านผู้ใหญ่” ซึ่งประกอบด้วยสองศัพท์ คือ พรหม หมายถึง “พรหมหรือท่านผู้ใหญ่” วิหาร หมายถึง “เป็นเครื่องอยู่” เมื่อนำสองศัพท์มารวมกันตามหลักทางภาษา พรหมวิหาร จึงหมายถึงธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือธรรมประจำใจของพรหม

พระไตรปิฎก (อง.ทสก. (ไทย) 24/15/425) พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ ได้แก่

1. เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุขมีจิตอันแผ่ไม่ตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้าต่อสรรพสัตว์ทั่วไปไม่มีประมาณแผ่ทั่วไปในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายอย่างไม่ว่า กัดขอบเขต คุณธรรมนี้เป็นพื้นฐานทำให้เกิดหลักธรรม อื่น ๆ ถ้า

ขาดเมตตาธรรมแล้วคุณธรรมอื่นก็ยากที่จะเกิดขึ้นในจิตใจได้ เมตตาธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องดูแลบุคคลอื่น

2. กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์เดือดร้อนของปวงสัตว์เช่น เด็กผู้ที่ได้รับความทุกข์ทรมานทางกาย และใจจากความเจ็บปวด หรือการที่ไม่สามารถทาส่งต่าง ๆ ได้ตามที่ต้องการสภาวะเช่นนี้เด็กย่อมต้องการความช่วยเหลืออย่างใดอย่างหนึ่งจากครูผู้ดูแลเด็กอย่างน้อยช่วยทำให้เขาเกิดความมั่นใจ และมีกำลังใจที่จะรับการรักษา

3. มุทิตา หมายถึง ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิงกอบประด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วย เมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป หรือส่งเสริมให้กำลังใจเพื่อเขาจะได้ทำความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

4. อุเบกขา หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญาคือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึงไม่เอนเอียงด้วยรัก และชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดี หรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัย และปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะ เขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับ ความรับผิดชอบของตนคุณธรรมข้อนี้มีความสำคัญต่อการนำไปใช้แก้ปัญหาอย่างยิ่งเพราะช่วยให้ ผู้ปฏิบัติละความยึดถือธรรมทั้งหลายและมองสิ่งต่าง ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตพื้นที่อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 349 รูป

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตพื้นที่อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้วิธีกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ใช้สูตรคำนวณของ “ทาโร ยามาเน่” (Taro Yamane)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ โดยแบบสอบถาม โดยศึกษาจากเอกสาร ตำราวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง “การ

ปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในเขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในเขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 4 ด้าน จำนวน 20 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในเขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended) จำนวน 3 ข้อ

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกกับพระสงฆ์ในเขตพื้นที่อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ตามจำนวนที่กำหนดไว้ คือ 175 รูป โดยผู้ศึกษาได้อธิบายเหตุผลการทำวิจัยและวิธีการตอบแบบสอบถามฉบับนี้และรอรับกลับคืนหลักจากผู้ตอบแบบสอบถามได้ตอบเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ศึกษาได้ทำการตรวจสอบความเรียบร้อยสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่รับคืน จำนวน 175 รูป แบบสอบถามมีความสมบูรณ์ทุกฉบับคิดเป็นร้อยละ 100 แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลตามปัจจัยส่วนบุคคลโดยการจำแนกกลุ่มตัวอย่างตาม อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และอธิบายสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามในตารางประกอบคำบรรยาย

4.2 วิเคราะห์ระดับการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในเขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยวิธีการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แล้วนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในเขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทาง

ธรรม โดยใช้การทดสอบสมมติฐาน (t-test) และการทดสอบค่าความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way ANOVA / F-test) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ เชฟเฟ (Scheffe)

4.4 การประมวลผลข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในเขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้วิธีการแจกแจงความถี่

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในเขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในเขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยสามลำดับ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุเบกขา รองลงมา คือ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักมฤติตา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักเมตตา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักเมตตา

ที่	การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
		($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1.	ลงโทษภิกษุ สามเณร ด้วยความปรารถนาดี ไม่ กระทำการเกินกว่าเหตุ	3.45	0.99	ปานกลาง
2.	มีการไต่สวนหาความจริงในการกระทำผิดทาง ธรรมตามพระวินัย ก่อนมีการลงโทษ	3.57	0.99	มาก
3.	ปกครองสงฆ์ด้วยความรัก ความปรารถนาดี ความชอบธรรม ไม่ปกครองโดยการใช้อำนาจเป็นที่ตั้ง	3.80	0.90	มาก

4.	มีการผ่อนหนัก - เบา ตามเจตนาของการกระทำผิด ด้วยเหตุผล	3.82	1.02	มาก
5.	สามารถบังคับ หรือสั่งสอนให้สงฆ์สำนึกผิดได้โดยปราศจากความขุ่นมัวหลังจากมีการลงโทษด้วยความรักและปรารถนาดี	3.88	0.90	มาก
รวม		3.70	0.83	มาก

2. ผลการเปรียบเทียบการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ และพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ส่วนพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลการทดสอบสมมุติฐาน

สมมุติฐาน	สถิติทดสอบ	โดยรวม	ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักเมตตา	ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักกรุณา	ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักมุทิตา	ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุเบกขา
1. อายุ	F - test	0.54	0.33	0.20	0.43	0.84
2. พรรษา	F - test	0.10	0.27	0.09	0.09	0.13
3. วุฒิการศึกษาสามัญ	F - test	0.49	0.78	0.05*	0.26	0.24
4. วุฒิการศึกษาทางธรรม	F - test	0.38	0.01*	0.66	0.42	0.79

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลำดับตามความถี่สูงไปหาลำดับต่ำสุด คือ วางตนเป็นกลาง ไม่ให้คุ้นกับผู้หวังผลประโยชน์ ไม่ให้โทษกับผู้ต่างอุดมคติ, ครอบงำองค์พระสงฆ์ หรือคฤหัสถ์ที่ทำประโยชน์แก่ชุมชน ไม่เพียงแต่การบริจาคทรัพย์ หรือสิ่งของให้วัดเท่านั้น และไม่ควรปกป้องพระสงฆ์ที่กระทำความผิด เนื่องด้วยเป็นสหาย สนิทกัน หรือมีประโยชน์ร่วมกัน

อภิปรายผล

1. การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักเมตตา ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักกรุณา ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักมุทิตา และด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุเบกขา อยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า พระสังฆาธิการในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักพรหมวิหาร 4 เป็นเครื่องหนุนนำ ทำให้พระสงฆ์ได้ปกครองมีความคิดเห็นต่อการปกครองไปในเชิงบวก อาจมีความคิดเห็นแตกต่างกันไปบ้างในคณะสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทั้งทางโลก และทางธรรมแตกต่างกันไปบ้าง แต่ในภาพรวมแล้วถือว่าการปกครองที่ดี มีความเมตตา กรุณา ปราศดีกับพระสงฆ์ได้ปกครอง พลอยยินดีกับพระสงฆ์ได้ปกครองที่มีความเพียรในธรรม หรือการศึกษาทางโลก และวางตนเป็นกลางต่อพระสงฆ์ได้ปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธรรมเจดีย์, พระครูปลัดนิเวศ ชินวโร และพรเศรษฐี วุฒิปญญาอิสกุล (2566) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11” ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปในการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 ผลการวิจัยพบว่า หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครอง คณะสงฆ์ภาค 11 ได้แก่ (1) ด้านเมตตา ความเมตตาช่วยเหลืออย่างเหมาะสม (2) ด้านกรุณา ช่วยเหลือประชาชนเป็นแบบอย่างที่ดี (3) ด้านมุทิตา แสดงความยินดี (4) ด้านอุเบกขา การเลือกใช้ อุเบกขาตามโอกาสและช่วงเวลาที่เหมาะสม 2. บูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมในการปกครอง คณะสงฆ์ภาค 11 การปกครองคณะสงฆ์และการปฏิบัติของคณะสงฆ์ในทุกระดับทุกสถานที่ก็จะเกิด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนยังส่งผลไปยังความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาอีกด้วย และการจัดกิจกรรมบูรณาการแก้ปัญหาในหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีใจเป็นการ ช่วยให้เกิดการพัฒนางานปกครองคณะสงฆ์

2. ผลการเปรียบเทียบการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมทั้ง 4 ด้าน และรายด้านไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า พระสงฆ์ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาทุกช่วงอายุ ถูกปกครองด้วยความรัก ความเมตตา ปราณนาดีจากผู้ปกครอง ถูกต้องตามตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และตามหลักธรรมพรหมวิหาร 4

ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักเมตตา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักเมตตา ดังนี้ (1) ควรให้ความรู้และเข้มงวดมากขึ้นกับพระนวกะ ที่ประสงค์จะบวชอยู่ในศาสนาระยะยาว เพื่อการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง และ (2) ไม่ควรปกป้องพระสงฆ์ที่กระทำความผิด เนื่องจากเป็นสหายนิกกัน หรือมีประโยชน์ร่วมกัน ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า เมตตาคือความรัก การให้ การช่วยเหลือ และการให้ที่สำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุดนั่นคือการให้ธรรมทาน ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า สพพทานํ ธมมทานํ ชินาติ หากไม่มีการศึกษาธรรม หรือไม่เข้าหาบัณฑิต อาจทำให้เกิดมิจฉาทิฐิขึ้นทำให้เห็นผิดเป็นชอบได้ เมื่อมิจฉาทิฐิเกิดขึ้นแล้วก็จะนำไปสู่การก่อเกิดของกิเลส เมื่อมีผลประโยชน์นอกธรรมมากระทบก็จะเป็นภัยแก่ตน แก่ผู้อื่น และเป็นโทษต่อพุทธศาสนาได้โดยง่าย

ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักกรุณา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักกรุณา ดังนี้ (1) ควรยกย่องพระสงฆ์ หรือคฤหัสถ์ที่ทำประโยชน์แก่ชุมชน ไม่เพียงแค่การบริจาคทรัพย์ หรือสิ่งของให้วัดเท่านั้น (2) ควรส่งเสริมให้ชุมชนเข้าถึงการปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้อง และมีพระสงฆ์ที่แตกฉานในธรรมมากขึ้น และ (3) ควรรับฟังปัญหา ของพระสงฆ์ได้ปกครองอย่างไร้อคติ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า สืบเนื่องข้อที่แล้วคือการให้ธรรมทานด้วยความเมตตา อันจะนำไปสู่ความสงบสุขของศาสนาและสังคมสืบไป เปรียบการใช้พระเดชและพระคุณในการปกครองคณะสงฆ์

ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักมูทิตา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวัง

น้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักมูทิตา ดังนี้ (1) ควรยินดีกับพระสงฆ์ได้ปกครองในเรื่องการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม และ (2) ไม่ควรยินดีในยศหรือสมณศักดิ์มากเกินไป ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า ความรู้สึกพลอยยินดีกับสงฆ์ หรือคลุ่หส์ที่ประสบความสำเร็จไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด แสดงถึงการการเป็นผู้ปกครองที่ดี ไม่มีความขุ่นมัวหรือมีมิจฉาติฐิ ไรซึ่งความอิจฉาริษยาอันจะนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม

ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุเบกขา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุเบกขา ดังนี้ (1) วางตนเป็นกลาง ไม่ให้คุ้นกับผู้หวังผลประโยชน์ ไม่ให้โทษกับผู้ต่างอุดมคติ และ (2) หากสงฆ์ที่เคยกระทำผิด สำนึกผิดแล้ว ควรปล่อยวางจากการกระทำผิดในอดีตนั้น ไม่นำเรื่องเก่ามาว่าซ้ำ ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า การวางตนเป็นกลางเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองพึงต้องมีเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้ปกครองสามารถให้คุณ หรือให้โทษแก่ผู้ได้ปกครองได้ การปกครองคณะสงฆ์ย่อมต้องใช้หลักอุเบกขาในการรับฟังมูลเหตุแห่งการกระทำผิดเพื่อนำมาพิจารณาก่อนการตัดสินใจลงโทษอย่างเป็นกลาง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก จึงควรรักษามาตรฐานและพัฒนาต่อไปให้ถึงระดับมากที่สุด

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรปรับปรุงพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย เพื่อลดแรงปะทะระหว่างผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง เช่น การพิจารณาสีทธิในการศึกษาทางโลกในบางสถานที่ ลงโทษสงฆ์ที่กระทำโลกวัชชะอย่างจริงจัง เป็นต้น

1.2 ควรนำหลักธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์มากขึ้น ไม่จำเป็นแค่เพียงพระราชบัญญัติหรือแค่หลักธรรมใดหลักธรรมหนึ่ง กล่าวคือ ควรสรรหาผู้ปกครองในระดับต่าง ๆ ให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ และมีภูมิธรรมเบื้องต้นมากเพียงพอในการปกครองคณะสงฆ์

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผลการวิจัยยังอยู่ในระดับมากทุกด้าน เพื่อพัฒนาไปให้ถึงระดับมากที่สุด รักษามาตรฐาน และพัฒนากระบวนการ ให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรทำการวิจัยในเชิงผสมผสาน หรือเชิงคุณภาพเพิ่มเติมเพื่อนำผลการวิจัยมาเปรียบเทียบถึงความสอดคล้อง หรือขัดแย้งกันในผลการวิจัยขึ้นนี้

3. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

ควรนำหลักพรหมวิหาร 4 ไปบูรณาการกับการปกครองคณะสงฆ์ สามารถเริ่มจากระดับของการปกครองที่เล็กที่สุดก่อน แล้วจึงขยายผลไปสู่ระดับที่สูงกว่า

เอกสารอ้างอิง

- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2514). *พระนิพนธ์ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.
- ณัฐฐาพร จินดาสวัสดิ์. (2558). การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย กรณีศึกษา มหาเถรสมาคม. ใน *สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ. (2562). การปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปฏิรูปไทยแลนด์ 4.0. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, 4(1), 90.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมเจดีย์, พระครูปลัดนิเวศ ชินวโร และพรเศรษฐิ วุฒิปัญญาอิสกุล. (2566). การบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*, 4(1), 1.
- พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี). (2546). *การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในธรรมปริทัศน์ 46*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหา ธรรมรัต อริยธมโม (ยศขุน). (2557). *พุทธวิธีการปกครองสงฆ์*. เรียกใช้เมื่อ 15 เมษายน 2565 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/554384>.

พระมหาบุญโฮม ปริบุญณสีโล (ไชยฤทธิ์). (2560). *พระสังฆาธิการ*. เรียกใช้เมื่อ 15 เมษายน 2565 จาก <http://www.mahabunhome.com>.

ไพโรธ เลิศพิริยกุลม. (2539). *สภาพปัญหาสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาราชัญญ์.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2542). *นวโกวาท (หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2543). *การนิเทศเพื่อส่งเสริมระบบการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.